

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΛΑΣΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππούπολει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Δ. ΓΡΑΦΕΙΑΔΟΥ Ὑποδιευθ. τοῦ Ὁρφανοτροφείου Χατζηκώστα ἐν Ἀθήναις.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Διδάκτορας τῆς Φιλοσοφίας, καὶ εἰδικῶς τῆς παιδαγωγικῆς π. γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κράτους κτλ.

ΕΤΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΔΟΥ

1895

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

(Οι αριθμοί δηλοῦσι τὰς σελίδας)

Περὶ πνευματικῆς κοπώσεως τῶν παιδῶν 1. 9. — Ἠθικὴ καὶ ἔθνικὴ δρᾶσις τοῦ δημοδιδασκάλου Βλ. Σκορδέλη 4. — Ἱστορία τῆς Παιδαγωγικῆς παρ' Ἑλλήσι 6. 23. 46. — Περὶ ὠραίου Ν. Χατζάρα 8. — Τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα Μ. Κ. Σ. 10. 57. 81. — Τεχνικαὶ ἐργασίαι ἐν τοῖς δημοτ. σχολείοις. Γνωμαὶ παιδαγωγικῶν 12. 23. 37. 44. 54. 63. 66. 68. — Γνωμαὶ παιδαγωγικῶν περὶ τοῦ προγράμματος τοῦ ἀδαιρέτου δημοτικοῦ σχολείου 13. — Διὰ τοὺς παραπνεθέντας Κρήτας δημοδιδασκάλους 16. — Διὰ τὸν κ. Ὑπουργόν 16. 127. 159. — Ἰωάννης Ἐρρίκος Πεσταλότζης 17. 25. — Πα-ριδογραφία 20. 84. — Περὶ Γεωγραφίας Χρ. Π. Οἰκονόμου 21. — Ὁ Πατῆρ ἀγρός (μῦθος) Ἀρ. Γραφειάδου 22. — Μόρφωσις χαρακτῆρος 28. — Μιχαὴλ Παπαδόπουλος (νεκρολογία) 29. — Ἡ ἐμὴ γνώμη περὶ Ἀρσακείου 30. — Πεσταλότση «Πῶς ἡ Γερτρούδη ἀνατρέπει τὰ τέκνα της» 33. 41. 49. 60. 186. 193. 202. 211. — Λύσις ἀποριῶν δημοδιδασκάλων 39. — Φωνὴ πόνου. Διάφορα 40. — Ἐγκύκλιος περὶ ἀπολυτηρίων ἐξετάσ. ἐν γυμνασίοις τῶν πτυχίου δημοδιδασκάλων 48. — Γνωμικὰ Fr Jakobs 55. — Ποίημα εἰς τὸν Ρουσσῶ ὑπὸ Schiller (ἐν μεταφράσει) 56. — Χειραφῆτες τῶν... ὄρνιθων Ἀρ. Γραφειάδου 64. — Διεθνεῖς Ὀλυμπιακοὶ (;) ἀγῶνες Ἀρ. Γραφειάδου 65. — Παιδιὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις 52. 69. 91. 134. 140. — Ἱερεῖς, Ἐφημέριοι, κπὶ δημοδιδασκαλοὶ Α. Λιμπεροπούλου 70. — Τὸ ἀδαιρέτον σχολεῖον 71. — Τὰ νέα ἀναγνωστικὰ βιβλία—Βαίων φύλλα» Φ. Οἰκονομίδου 72. — Δημοτικὸν Σχολεῖον Βλ. Σκορδέλη 73. — Ἡ ψυχὴ τοῦ Παιδαγωγοῦ Α. Γραφειάδου 74. — Κατασκευὴ δημοτ. σχολείου 75. — Προσφώνησις Γ. Μιστριώτου πρὸς τοὺς φοιτητὰς 77. — Κρίσις ἐπιτροπείας περὶ τῶν ἀναγνωστ. βιβλίων 78. 86. 95. 100. — Νέον μάθημα 83. — Ἰσχύς εἶναι ἡ ἐνώσις Γ. Παπαματθαίου 87. — Σχολεῖα καὶ ἄρχοντες 88. — Ὅχι κατάργησις ἀλλὰ διατήρησις καὶ συμπλήρωσις τῶν Ἑλλ. σχολείων 89. 105. 201. — Περὶ πατρῶν ἡθῶν Ἰω. Ρηγοπούλου 92. — Λόγοι παραμυθίας καὶ ἐλπίδων 97. — Ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει Ἀρ. Γραφειάδου 99. — Σκέψεις δημοδιδασκάλου 102. 111. — Βιοτικὰ ὑποθήκαι Ἀρ. Γραφειάδου—Παιδαγ. Γνωμικὰ 104. — Κοσμογονία κατὰ Δαυλάσιον Χρ. Π. Οἰκονόμου 107. 219. — Ἡ σημερινὴ Θεσσαλονίκη 109. 119. — Μεσαιῶν ἐν τῇ μέσῃ Ἐκπαίδευσί 113. — Εἰδικοί Ὑπουργοὶ καὶ εἰδικοί ὑπάλληλοι ἀνώτεροι 114. — Μάθημα Ἱστορίας 117. 124. — Διδασκαλεῖον Τριπόλεως—ἀστοργία πρὸς τοὺς διδασκάλους 120. — Μελέτη περὶ τῆς μισθοδοσίας τῶν δημοδιδ. 121. — Μεταβολαὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σχολ. ἔτους 123. — Λόγος ἐπιτάφιος εἰς Σπ. Φιντικιέα 127. — Πόσα ἔτη πρέπει νὰ διαρκῇ ἡ μάθησις ἐν τῷ δημοτ. σχολεῖῳ καὶ ἂν εἶναι καλὸν ἐκάστη τάξι νὰ ἔχη ἴδιον διδάσκαλον 129. 137. — Λόγος καὶ ἐκπαίδευσις Ἀρ. Γραφειάδου 132. — Μαθασιασκάρα 135. — Πρέπει ὁ διδ. νὰ βλέπῃ εἰς βιβλίον διδάσκων καὶ ποία πρέπει νὰ ἦ ἡ ἐμίλια τοῦ 138. — Χελιδόνισμα 141. 176. — Διδασκαλία βιβλίου διπλοτύπων. Γραφειάδου 141. — Γυμνάσιον Κύπρου 142. — Ἐπιστολὴ ἐκ Λακεδαιμόνου 143. — Χειραφῆτες τῶν γυναικῶν 145. — Παιδεία καὶ Θρησκεία 147. — Διδάσκαλος καὶ κοινωνία 148. — Ὁ διάβολος τῆς Χαλκίδος 150. — Παιδιὰ παρ' ἡμῖν 151. 175. 176. 183. 194. 192. 200. 207. 243. — Ἀχιλλεὺς Παράσχος. Ἰω. Ρηγοπούλου 152. — Ἀστεία ἐκ τοῦ σχολικοῦ κόσμου 152. 182. 260. — Στάσις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ κλπ. 153. — Καποδίστριας καὶ Κουτσαθράμης ἐκ Ζυγοβιτίου 158. — Ψυχολογία καὶ Διδακτικὴ 161. — Περὶ χελιδόνος 164. — Ὁ γέρον διδάσκαλος Ἀγ. Παράσχου 167. — Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους Β. Λεονάρδου 169. — Περὶ φιλανθρωπίας Ἀρ. Γραφειάδου 172. 218. — Πῶς κτίζονται τὰ σχολεῖα 174. — Γέρον καὶ θάνατος 176. — Κατάστασις τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκπαίδευσος 177. — Τὸ χωρίον ὡς προσφιλεῖς ἐνδοαίτημα 180. — Φρειδερίκος Δαίρπελδ 182. — Τὰ Διδασκαλεῖα καὶ τὰ μονοτάξια σχολεῖα 185. — Προτομή Κουρτίου ἐν Ὀλυμπία 188. — Ἡ Ὀλυμπία 196. — Φιλοπατρία ἐν τῷ δημοτ. σχολεῖῳ 191. — Ἀκαδημαϊκὸν Διδασκαλεῖον 192. — Περὶ τῶν ὀνομάτων εἰς—πούλλος 198. — Στατιστικὴ ἐν τῷ τμήματι τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσος 199. — Μάθημα φυσικῶν ἐπιστημῶν 205. — Ἰδρυσις τοπικῶν ἀγῶνων. — Τὸ πανηγύρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ἰω. Ρηγοπούλου 206. — Ἥλιος καὶ Βοριῆς [διαλογ. μῦθος]. Γιαννινοῦ 208. — Ἡ θέσις τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ συγγραφῆς διδακτ. βιβλίων ἐν Εὐρώπῃ 209. — Περὶ ἡμερώσεως τῶν μαθητῶν 211. 241. — Σχολὴ κωφαλῶν ἐν Ἀθήναις. Ἀρ. Γραφειάδου 214. — Περὶ ὀδόντων τῶν ἀνθρώπων 216. — Νέον νομοσχέδιον περὶ δημοτικῆς ἐκπαίδευσος 221. 226. 229. — Ἀδελφός Δεισπερθέγιος Νικ. Χατζάρα. — Ὅχι στενὸς σχολαστικισμὸς ἀλλὰ πλατὺς ἀνθρωπισμὸς Χρ. Π. Οἰκονόμου 235. — Πρέπει οἱ δημοδιδάσκαλοι νὰ μετέχωσι τῶν ἐπιτροπειῶν; 237. 238. — Δημοδιδάσκαλοι καὶ δῶρα Α. Καταφυγιώτου 241. — Τὰ δίκαια τῶν γονέων παραγνωρίζομενα ἐν τῇ διοικήσει τῶν σχολείων 245. — Νέος σχολικὸς νόμος ΒΤΜΘ' 247. — Περὶ μορρώσεως τοῦ νοῦ 257. — Περὶ παιδαγωγικῆς μορρώσεως τοῦ προσωπ. τῆς μέσης ἐκπαίδευσος 259.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

Τῆς ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΑΣΙΛΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΔΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Δ. ΓΡΑΦΕΙΑΔΟΥ, ὑποδ. τοῦ Ὀρφανοτροφείου Χατζηκώστα

ΕΝ ΤῆΙ ΗΜΕΔΑΠῆΙ
συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτίᾳ

δραχ. 6

Παρακαλοῦμεν τοὺς καθυστεροῦν-
τας νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὴν ἐν
συστημένῃ ἐπιστολῇ.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας, καὶ εἰδικῆς τῆς παιδαγωγί-
κῆς, πρώην γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν
σχολείων τοῦ Κράτους, μέλους τακτικοῦ τοῦ ἐν
Γερμανίᾳ συλλόγου τοῦ πρὸς διάδοσιν τῆς
ἐπιστημονικῆς Παιδαγωγικῆς κλπ.

ΓΡΑΦΕΙΑ : Ὁδὸς Ἀναγνωστοπούλου ἀριθ. 16.

ΕΝ ΤῆΙ ΑΛΛΟΔΑΠῆΙ
Συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτίᾳ

ΦΡ. ΧΡ. 7

Ἀποστέλλεται διὰ συστημένης
ἐπιστολῆς εἰς μονόγλωσσα γραμ-
ματόσημα Τουρκίας (5 γρ. 1 φρ.)

Ἄριθ. 1

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Μαΐου 1894.

Ἔτος Γ'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ : Περὶ σωματικῆς ἀνατροφῆς, πνευματικῆς κόπωσης τῶν παιδῶν. — Ἠθικὴ καὶ ἔθνικὴ δρᾶσις τοῦ δημοδιδασκάλου. — Ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς παρ' Ἑλλήσι. — Περὶ ὠραίου. — Ὁ Ἕλληνας ἱερεὺς καὶ ἡ ἐν τῷ παρόντι ἑλληνικὴ κοινωνία.

ΠΕΡΙ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΟΠΩΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

Ὑπολείπεται δ' ἡμῖν ἀκόμη ἐν ζήτημα, ὅπερ ἴσως εἶναι τὸ σπουδαιότατον πάντων, περὶ ὅσων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὠμιλήσαμεν. Πρὸ πολλῶν ἀκούομεν ὅτι τὰ τέκνα τῶν πεπικιδευμένων καὶ οἱ ἐφηβοὶ καὶ οἱ πλησιάζοντες νὰ γίνωσιν ἄνδρες οὔτε εὐσώματοι, οὔτε ῥωμαλέοι εἶναι, ὅσον οἱ πικλιότεροι. Ὅτε ἡμεῖς ἠκούσαμεν τοιοῦτον διίσχυρισμόν, ὑπελάβομεν αὐτὸν ὡς ἔκφρασιν συνήθη τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες σμικρύνουσι τὸ παρόν, ἵνα φαίνεται μέγα τὸ παρελθόν. Καὶ ἐνομίσαμεν ὅτι εἶναι ὅλως ἀναληθὲς τὸ πρᾶγμα, καθ' ὅσον καὶ τὸ ἀνάστημα τῶν ἀνθρώπων σήμερον εἶναι μεγαλιότερον, ὡς δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν τοῦτο πρὸς τὰς ὑπαρχούσας πανοπλίας τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, καὶ ἡ θνησιμότης τῶν ἀνθρώπων σπουδαίως ἠλατῶθη, ὡς ἀποδεικνύεται τοῦτο διὰ τῶν βιβλίων τῆς ἀπογραφῆς. Ἄλλ' ἀκριβεῖς περὶ τοῦ πράγματος παρατηρήσεις ἐκλόνιταν μεγαλῶς τὴν προτέρην μου γνώμην. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις παρετήρησα ὅτι ὄντως παιδιὰ τῆς μέσης; τάξεως ὑπολείπονται ὡς πρὸς τὸ ἀνάστημα τῶν γονέων αὐτῶν καὶ ὅτι δυσκολώτερον ὑπομένουσι ταῦτα τὰς δυσκρασίας τῶν καιρῶν. Ἰατροὶ διίσχυρίζονται ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος σήμερον ἀδυνατεῖ νὰ ὑπομείνῃ ἀφαιμαξίν, ὡς ἐν τῷ παρελθόντι. Πρώωρος φαλάκρ σήμερον εἶναι συνηθέστερον ἢ πρότερον. Πρώωρος τῶν ὀδόντων ἀπώλεια σήμερον ἀπαντᾷ μέχρι βαθμοῦ ἐπιφόβου. Ἄλλὰ καὶ ἡ ὅλη σωματικὴ κατάστασις φαίνεται ἀντίθετος ἢ κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους. Οἱ παλαιότεροι ἠδύνατο

καὶ κατακρήσεις ἐν τῷ βίῳ εὐκολώτερον νὰ ὑπομείνωσι ἢ οἱ σήμερον ζῶντες. Τότε οἱ ἄνθρωποι καὶ πολὺ ἔτρωγον καὶ πολὺ ἐπίνον καὶ ὤραν τακτικὴν νὰ τρώωσι δὲν εἶχον, καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν ἐδίδον οὔτε εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα οὔτε εἰς τὴν καθαριότητα καθόλου, καὶ ὅμως ἠδύνατο νὰ ἐργάζωνται βαρείας ἐργασίας μέχρι βαθμοῦ γήρατος, ἐν ᾧ ἡμεῖς, οἵτινες περὶ πολλοῦ ποιούμεθα τὴν ὑγείαν ἡμῶν, τρώγοντες καὶ πίνοντες μετρίως, ἀερίζοντες συχνάκις τὰς κατοικίας ἡμῶν καὶ πολὺ περὶ καθριότητος μεριμνῶντες, κατ' ἔτος ποιούμενοι τὰς ἐκδρομὰς ἡμῶν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ἀπολαμβάνοντες τὰ καλὰ τῆς προοδευσάσης ἰατρικῆς, τρέχομεν καθ' ἐκάστην στιγμὴν κίνδυνον νὰ ὑποκύσωμεν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἡμετέρων ἐργασιῶν. Ἐὰν δὲ κρίνωμεν ἐκ τῆς συχνῆς ἀδιαθεσίας τῶν νέων ἀγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ σήμερον γενεὰ εἶναι ἀσθενικωτέρα τῆς πρώην. Ἄλλὰ τοῦτο τί σημαίνει; Ἀρά γε ἡ πολυραγία τῶν παλαιῶν, εἰς ἣν παρεδίδοντο καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ, ἦτο ὑγιεινότερα τῆς ὀλιγοραγίας τῶν σημερινῶν; Ἀρά γε μήπως αἰτία τοῦτου εἶναι ἡ ἑλλειψὶς τῶν παιδῶν ἐνδυμασία, ἣν ὑπηγόρευεν ἡ ἀπατήλῃ περὶ σκληραγωγίας θεωρία; Μὴ συνετέλεσε εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἀποχὴ τῶν παιδῶν ἀπὸ τῶν παιδιῶν, ἃς δὲν ἐπιτρέπουσι πλέον τὰ κομψὰ καὶ λεπτὰ τῶν εὐπαιδύτων ἀνθρώπων ἡμερῶν; Καθόλου παραδοξὸν ἕκαστον τοῦτων νὰ συνετέλεσεν τὸ καθ' ἑαυτὸ εἰς τὴν τοιαύτην τοῦ κακοῦ δημιουργίαν. Ἄλλὰ μοὶ φαίνεται ἡ κυριωτάτη τούτου αἰτία εἶναι ἡ πνευματικὴ κόπωσις. Καὶ πρὸς τῶν μικρῶν καὶ πρὸς τῶν μεγάλων αἱ ἀνάγκαι τοῦ βίου ἀπαιτοῦσι ἐνταῖνον πᾶσαν τὴν δύναμιν ἡμῶν, εἰς πᾶν ἐπάγγελμα, εἰς πᾶσαν τέχνην, ἢ ὁσημέραι ἀυξανομένη ἀμίλλα ἐπιβάλλει μείζονα ἐργασίαν, μείζονα ἐπιμονὴν τοῦ

άνθρώπου. Καί οι παίδες να παρασκευασθῶσι πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν, πρέπει διὰ σχολείων νὰ διέλθωσιν αὐστηροτάτων. Καί οὕτως διπλασιάζεται ὁ κίνδυνος. Οἱ πατέρες, ἀσκούντες ἔργον ὀλίγον προσδοφῶρον ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ὁμοτέχνων καὶ θέλοντες νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς πικνοδαπὰς ἀνάγκας, ἃς ὁ σήμερον βίος ἀπαιτεῖ, ἀναγκάζονται νὰ ἐργάζονται νύκτα καὶ ἡμέραν ἀγνοοῦντες καὶ αὐτὰς τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας. Ἀλλὰ τοιοῦτος βίος ὑποσκάπτει τὴν ὑγείαν αὐτῶν, ἐξασθενοῖ τὸν ὀργανισμόν των, ὃν ἐξασθενημένον καὶ ἀκροσφαλῆ κατακληρονομοῦσιν καὶ εἰς τὰ τέκνα των. Καὶ τοιαῦτα τέκνα ἀσθενικὰ φύσει, ἃ τρέχουσι κίνδυνον νὰ ἀπολεσθῶσιν ἐν μετρίᾳ ἐργασίᾳ, λαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκτελέσωσι καθήκοντα, ἃ ὑπερβαίνουν πολὺ τὰς σωματικὰς αὐτῶν δυνάμεις.

Τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων τὰ φοβερὰ ἀποτελέσματα κινῶνται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν. Ὅπου καὶ ἂν στρέψῃς τοὺς ὀφθαλμούς θὰ ἴδῃς καὶ παιδία καὶ νέους ἀμφοτέρων τῶν γενῶν, διὰ τοῦ μεγάλου φορτίου τῶν μαθημάτων βεβλαμμένους ἄλλους μὲν περισσότερο, ἄλλους δὲ ὀλιγώτερον. Καὶ ἄλλοι μὲν τῶν νέων ὀφείλουσιν ἐπὶ ἔτος ἴσως δλόκληρον νὰ διακόψωσι πᾶσαν πνευματικὴν ἐργασίαν πρὸς ἀνάρρωσιν ἐν τῇ ἐξοχῇ, ἄλλοι δὲ κτεχονται ὑπὸ χρονίας συμφορήσεως αἵματος εἰς τὴν κεφαλὴν, ἣτις διαρκεῖ πολλοὺς μῆνας καὶ ἀπειλεῖ νὰ ἐπιφέρῃ αὐτοῖς τὸν θάνατον. Καὶ νῦν μὲν ἀκούομεν περὶ πυρετοῦ, ὃν ἔλαβεν ὁ παῖς ἕνεκεν ὑπερθετισμοῦ τῶν νεύρων του ἐν τῷ σχολείῳ, αὐτὸν δὲ περὶ λιποθυμίας ἄλλου παιδός, ἦν γεννᾷ ἢ μελέτη. Πρὸ μικροῦ ἐγνωρίσαμεν νεαρὰν γυναῖκα κόρην ὑγιᾶν καὶ εὐρώστων γονέων, ἣτις ἐκπαιδευμένη ἐν περθεναγωγείῳ, ἐνθα ὡς συνήθης ποιῆ ἔθεωρεῖτο ἢ νηστεία, τοσοῦτον ὑπὸ τῆς ἀλλοκότου ταύτης καὶ θηριώδους ποιηῆς ἐξασθένησε, ὥστε κατὰ πᾶσαν πρωίαν ἐγειρομένη τῆς κλίνης καταλαμβάνεται ὑπὸ ζάλης. Καὶ τὸ χερίστον δὲ ὅτι καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς, ἃπερ ἐκληρονόμησαν τὸν ἀσθενικὸν ἐγκέφαλον τῆς μητρός, ἀδυνατοῦσι καὶ μετριοτάτην νὰ ἐκτελέσωσι πνευματικὴν ἐργασίαν ἄνευ κεφαλαλγίας ἢ ζάλης. Καθ' ἐκάστην δὲ ἡμέραν βλέπομεν κόρην, ἣς ἡ ὑγεία ἐκλονίσθη σπουδαίως ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ σχολείου, ἃ διήνυσε. Φιλοτιμουμένη νὰ πρωτεύῃ ἐν τῷ σχολείῳ, ὅπερ ἀπῆται πλεῖστα αἱ μαθήτριάς νὰ μανθάνωσι μαθήματα, καὶ χρησιμοποιοῦσα πάντα τὸν χρόνον εἰς τὰ μαθήματα καὶ οὐδὲ μίαν στιγμὴν εἰς σωματικὰς ἀσκήσεις ἢ εἰς διασκέδασιν, ὑπέσκαψε τὴν ὑγείαν της καὶ ἤδη τελειώσασα τὸ σχολεῖον κεῖται ἀσθενῆς. Ἡ ὄρεξις αὐτῆς εἶναι μικρὰ καὶ ἰδιότροπος ἀποκρούουσα τὸ κρέας, αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες αὐτῆς εἶναι ψυχροὶ καὶ ὅταν εἶναι θερμὸς ὁ καιρὸς. Ἐνεκα τῆς ἀδυναμίας δὲν δύναται νὰ κάμῃ μακρὸν περίπατον καὶ τὸν μικρὸν περίπατον κάμνει μὲ βραδέα βήματα. Ἡ καρδιά της πάλαι, ὅταν

ἀναβαίνει κλίμακα, σφοδρῶς. Ἡ ὄρασις αὐτῆς εἶναι λίαν ἐξασθενημένη, τὸ ἀνάστημα αὐτῆς μικρὸν καὶ αἱ σάρκες αὐτῆς χαῦνοι. Θόρυβον δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀκούσῃ, ὁ δὲ ἰατρὸς αὐτῆς ἔχει διατάξῃ ἐντελῆ ἀποχὴν ἀπὸ πνευματικῆν ἐργασίαν.

Ἡμεῖς τότε πειθόμεθα περὶ τοῦ κακουργήματος, ὅταν ἴδωμεν τοῦτο πρὸ ἡμῶν συντελεσμένον. Ἀλλ' ὅταν τοῦτο δὲν ἔχῃ ἀκόμη κάμη προόδου, ὅταν βλέπωμεν ταραχὴν τινὰ τῶν λειτουργιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, ὅταν βλέπωμεν καθολικὴν ἀδυναμίαν τοῦ σώματος, ὅταν βλέπωμεν ἐποχὴν τῆς αὐξήσεως τοῦ σώματος ἢ βραδύτητα περὶ τοῦτο, ὅταν βλέπωμεν μαρασμὸν τῶν παιδίων, ταῦτα πάντα ἀνάγομεν εἰς πᾶσαν ἄλλην αἰτίαν οὐχὶ ὅμως εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν κόπωσιν. Ἀλλὰ διὰ νὰ πεισθῆτε πόση καταστροφὴ ἐντεύθεν ἐπίρχεται εἰς τοὺς παῖδας, παρατηρήσατε τὴν βλάβην, ἣν οἱ μεγάλοι πάσχουσι, ὅταν ἐντείνωσιν ὑπερβολικῶς τὰς δυνάμεις των ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ ἣτις ἐλδηλοῦται διὰ πικνοταίων ἀσθενειῶν καὶ δι' ἀδικησίας. Καὶ ἂν εἰς τοὺς μεγάλους ἐπιφέρῃ καταστροφὴν ἢ ὑπερβολικὴν ἐργασίαν, τί νὰ εἴπωμεν τότε περὶ τοῦ τρυφεροῦ καὶ αὐξανομένου ὀργανισμοῦ τῶν παιδίων, ὅστις οὔτε κόπους σωματικούς ὑπερβολικούς δύναται νὰ ὑπομείνῃ, οὔτε ἐντασιν πνευματικὴν μεγάλην;

Ὅταν ἀποβλέπωμεν εἰς τὴν ἀπάνθρωπον τοῦ σχολείου ἀπαιτήσιν, δὲν ἀπορούμεν διὰ τὴν μεγάλην βλάβην ἣν φέρει, ὅσον διὰ τὴν ἀνεξικακίαν τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἐπιτρέπωσι νὰ γίνωνται τοιαῦτα πράγματα. Φίλος μου τις, περὶ οὗ συνδιελεγόμεθα περὶ τῆς κοπώσεως τῶν μαθητῶν, μού διηγήθη τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ υἱοῦ του, ἃ ἀναγράφωμεν ἐνταῦθα πιστῶς. Ὁ υἱός μου, μοι εἶπεν, εἶναι ἡλικίας 11 ἐτῶν καὶ φοιτᾷ εἰς ἓν ἰδιωτικὸν σχολεῖον τῆς πόλεως, ὅπερ θεωρῶ ἐκ τῶν καλλιτέρων σχολείων. Τὰ μαθήματα ταῦτα ἄρχονται ἀπὸ τῆς 8ης ὥρας π. μ. καὶ λήγουσι κατὰ τὴν 12ην, καὶ πάλιν ἄρχονται ἀπὸ τῆς 2ας ὥρας μ. μ. μέχρι τῆς 4, ἐνίοτε δὲ καὶ μέχρι τῆς 5 ὥρας. Ὡστε ἐν τῷ σχολείῳ διακνύει ὁ υἱός μου 6 ὥρας, ἐνίοτε δὲ καὶ 7 ὥρας ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς διδασκαλίας ἀκούων πάντα τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Ὁ χρόνος οὗτος εἶναι πολὺς ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ παιδός. Ἀλλὰ θὰ ἦτο τὸ πρᾶγμα ἀνεκτόν, ἔάν περιωρίζετο εἰς τὸν χρόνον τοῦτον. Δὲν ἔχει ὅμως οὕτω τὸ πρᾶγμα. Οἱ κ. κ. καθηγηταί, οἵτινες εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων διδασκάλων, δίδουσι εἰς τὸν μαθητὴν κατ' οἶκον ἐργασίας τοιαύτας καὶ τοσαύτας, ὥστε οὐδέποτε ἀπομένει αὐτῷ χρόνος πρὸς παιδίαν ἢ πρὸς ἀνάπαυσιν. Ἐρχεται κατὰ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἀφ' οὗ φάγη μετὰ σπουδῆς εὐθύς λαμβάνει ἀνά χεῖρας τὸ βιβλίον, ἵνα διέλθῃ ἀκόμη μίαν φοράν τὰ μεταμεσημβρινὰ μαθήματα, ἢ γράφει ἐκ τῶν ἀτελειῶτων αὐτῶν γραπτῶν. Τὸ αὐτὸ δὲ πράττει καὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν, ὅταν ἐπαέλθῃ ἐκ τοῦ σχολείου. Καθηται εἰς τὸ γραφεῖον

καὶ γράφει μέχρι τῆς 8ης ὥρας, ὅτε δειπνεῖ καὶ κοιμάται περὶ τὴν 10ην κτλ. Τῇ δὲ πρωίᾳ ἐγείρεται τῇ 7ῃ ὥρᾳ καὶ εὐθύς πάλιν ἐπιδίδεται εἰς τὴν μελέτην καὶ εἰς τὴν γραφὴν. Ἴδου δὲ ὁ κατάλογος τῶν γραπτῶν τοῦ ἐργασίῶν. **Ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς.** Ἐξηγήσεις παλαιαί, ἐξηγήσεις καθαρὰί, ἀντιγραφὴ κειμένου, τεχνολογία γραπτῆ, ἐκθέσεις. **Ἐκ τῆς Λατινεικῆς.** ἔρμηνεῖα παλαιὰ, ἔρμηνεῖα καθαρὰ, ἀντιγραφὴ κειμένου, θεματογραφία, τεχνολογία. **Ἐκ τῆς Γαλλικῆς.** ἐξηγήσεις παλαιὰ, ἐξηγήσεις καθαρὰ, ἀντιγραφὴ κειμένου, τεχνολογία γραπτῆ. **Ἐν τῇ γεωγραφίᾳ.** Χαρτογραφία, σύνεψις γραπτῆ τῆς γεωγραφίας. **Ἐν τῇ ἀριθμητικῇ.** Λύσεις προβλημάτων κατ' οἶκον. Αὐτὰ εἶναι τὰ γραπτὰ. Ἀλλὰ τὰ προφορικὰ εἶναι τοῦλάχιστον πενταπλάσια τούτων. Διὰ νὰ παρασκευασθῇ πάντα, ὀφείλει νὰ ἐργάζεται ἀνελλιπῶς μέχρι τῆς 10ης ὥρας μ. μ. Εἶναι δὲ ἀδύνατον κατόπιν τοιαύτης ὑπερβολικῆς κοπώσεως νὰ μὴ κλονισθῇ ἡ ὑγεία τοῦ μαθητοῦ. Ὁ Κάντιος, ὁ μέγιστος τῶν νεωτέρων φιλοσόφων, ὥρισεν τὸ ἀρίστον πάντων πρόγραμμα ὀρθῆς διαίτης τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ ἔχει ὡς ἐξῆς. Πρὸς ὕπνον ὦραι 8, πρὸς σπουδὴν ἢ ἐργασίαν ὦραι 8, πρὸς φαγητὸν καὶ διασκέδασιν ὦραι 8. Ἄν δὲ συγκρίνωμεν πρὸς τὸ πρόγραμμα τοῦτο τὸ ἐν τοῖς σχολείοις ἐφαρμοζόμενον, τότε βλέπομεν ὅτι ἐκ τοῦ σχολικοῦ προγράμματος ἔχει ἀφαιρεθῆ ὅλος ὁ χρόνος ὁ πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ διασκέδασιν, διότι τὸν χρόνον τοῦτου ἀπῆτησαν αἱ κατ' οἶκον πικνοδαπαὶ τοῦ μαθητοῦ ἐργασίαι, οὐσαι συνέχεια τῆς σχολικῆς ἐργασίας. Καὶ οἱ μαθηταί φιλοτιμοῦνται νὰ βεβιάζωσι τὸ βάρυτατον τοῦτο φορτίον, διότι θέλουσι νὰ ὑποστῶσιν εὐδοκίμως τὰς προαγωγικὰς ἐξετάσεις, καὶ ὅσα φιλοτιμότεροι εἶναι, τόσῳ καὶ περισσότερο κοπιάζουσι, τοσοῦτῳ καὶ πλεονεξ κίνδυνον διατρέχει ἡ ὑγεία των νὰ πάθωσιν ὑπὸ τῆς ὑπερβολικῆς κοπώσεως.

Καὶ δὲν ἀπαιτεῖται νοῦς Τειρεσίου διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις ὅποια δολοφονία τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν τελεῖται ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους. Μόνον ἀμέλεια τῶν μαθητῶν δύναται νὰ σώσῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀπειλουμένης καταστροφῆς. Καὶ ὡς νὰ μὰ ἦρκει ἡ κατάρτοσις μὴν ὁ πρὸ τῶν ἐξετάσεων, καθ' ὃν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πρέπει οἱ μαθηταί τὰ διδασκόμενα κατ' ὅλον τὸ ἔτος νὰ ἐπαναλάβωσι καὶ νὰ ἔχωσι πρόχειρα διὰ τὰς ἐξετάσεις. Οἱ διδάσκαλοι ἐνταῦθα συλλογίζονται πῶς νὰ παρουσιάσωσι μαθητὰς φωστῆρας, ἀλλ' ἂν εἶναι οὔτοι καχεκτικοί, ὠχροί, περὶ τοῦτου οὐδαμῶς φροντίζουσι.

Κόπως δὲ πνευματικὴ θεωρητικὰ καὶ ἡ διδασκαλία γνώσεων εἰς μαθητὰς δυσαναλόγων πρὸς τὴν ἡλικίαν των. Συνήθως εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο περιπίπτουσι οἱ δημοδιδάσκαλοι διδάσκοντες καὶ ἐκ τῆς γραμματικῆς καὶ ἐκ τῆς ἀριθμητικῆς καὶ

ἐξ ἄλλων μαθημάτων τοὺς μαθητὰς γνώσεις ἀνωτέρας τῶν δυνάμεων των, γνώσεις τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ γυμνασίου νομίζοντες ὅτι οὕτω δεικνύουσι εἰς τὴν κοινωνίαν ὅτι κατορθοῦσι μεγάλα καὶ ὅτι εἶναι ἀριστοὶ διδάσκαλοι. Ἀλλὰ πλανῶνται δεινῶς. Ὡς δὲν δύναται δι' οὐδενὸς μέσου νὰ ποιήσωσι τὸν 7ετῆ ἢ 8ετῆ παῖδα 15ετῆς ἢ 16ετῆς μειράκιον σωματικῶς, οὕτω δὲν δύναται καὶ ψυχικῶς νὰ κατορθώσωσι τοῦτο. Ἄν δὲ νομίζωσιν ὅτι ἀποστηθίζοντες γενικὰς καὶ ἀφηρημένας γνώσεις οἱ μαθηταί, ἄνευ βαθυτέρας αὐτῶν ἀντιλήψεως, δεικνύουσι καὶ ἀνάλογον πρόδοον, τοῦτο εἶναι ἀπάτη δεινῆ, εἰς ἣν δὲν ἐπιτρέπεται σήμερον νὰ περιπίπτωσι διδάσκαλοι κατόπιν τῆς προόδου τῆς ψυχολογίας. Ἀλλὰ καὶ ἂν κατορθωθῇ διὰ προσφόρου καὶ ἀναλυτικῆς διδασκαλίας καλοῦ διδασκάλου νὰ ἀποκτήσῃ ὁ μαθητὴς γνώσεις δυσαναλόγου πρὸς τὴν ἡλικίαν του, ἃς μὴ λητμονῶμεν ὅτι τοῦτο εἶναι βία καὶ ὅτι θὰ ἔχῃ πάντως κακὰ ἀποτελέσματα εἰς τὴν ὑγείαν αὐτοῦ.

Ἡ φύσις εἶναι λογιστικὸς ἀριστος, καὶ ἂν παρ' αὐτῆς ζητῆς ἐν τινι πράγματι πλεῖονα, ἢ ὅσα αὕτη εἶναι παρεσκευασμένη νὰ δώσῃ, τότε αὕτη φέρει τοῦ λογαριασμοῦ τὴν ἐξίσωσιν ἀφαιρούσα ἀλλαχόθεν τὸ πλεονασμα. Δύνασαι διὰ τῆς ἀλλοκότου ἐπιμονῆς σου νὰ τὴν ἀναγκάσῃς νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν σου, ἀλλὰ μὴ λητμονῆς ὅτι κρατεῖ τοῦτο λογαριασμὸν καὶ ὅτι τὸ κέρδος ὅπερ ἐπέτυχες εἰς τοῦτο τὸ πρᾶγμα θὰ τὸ πληρώσῃς ἀκριβὰ διὰ τῆς ἀπωλείας ἄλλου πράγματος. Δύνασαι διὰ τῆς μονομεροῦς ἀσκήσεως τῶν χειρῶν νὰ δώσῃς εἰς αὐτοὺς καὶ δύναμιν καὶ εὐρωστίαν, ἀλλ' ἀμφοτέρω ταῦτα θὰ γίνωσι πρὸς βλάβην τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ σου. Ἡ ζωτικὴ δύναμις ἐν ἐκάστῳ ὀργανισμῷ ἔχει τὴν ἀποστολὴν νὰ ἀναπληρῶνῃ πᾶσαν γενομένην φθορὰν εἰς τὸν ὀργανισμόν, ἂν συντελῇ εἰς τὴν ἀνάπτυσιν τοῦ σώματος, εἰς τὴν ἀνάπτυσιν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ μέγα μέρος αὐτῆς καταναλίσκεται εἰς τὴν πέψιν τῶν τροφῶν πρὸς παρασκευὴν τοῦ ὑλικοῦ χάριν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν. Οἰκοθεν δὲ ἐννοεῖται ὅτι, ἂν ἡ ζωτικὴ αὕτη δύναμις καταναλωθῇ μονομερῶς πρὸς μίαν μόνην λειτουργίαν, τότε αἱ ἄλλαι τοῦ ὀργανισμοῦ ἐργασίαι θὰ πάσχωσι. Πᾶς τις ἐκ πείρας γινώσκει ὅτι μετὰ πλούσιον δειπνον ἐπίρχεται χαλάρωσις καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, καταλήγουσα συχνάκις εἰς τὸν ὕπνον. Ὡσαύτως γνωστὸν εἶναι ὅτι σωματικὴ κόπωσις ἐξασθενοῖ τὴν διάνοιαν, οἱ μακρὰν ὁδοιπορήσαντες ἄνθρωποι οὐδεμίαν διαθέσιν ἔχουσι πρὸς λεπτὰς πνευματικὰς ἐργασίας, καὶ ὅτι οἱ χωρικοί, οἵτινες ταλαιπωροῦνται μὲ σωματικὰς ἐργασίας, ἔχουσι διανοητικὴν ἐνέργειαν μικράν. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ταχείας τοῦ σώματος αὐξήσεως ἐπίρχεται χαλάρωσις καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος. Παιδιά, ἃ μικρόθεν παραδίδονται εἰς σωματικὰς ἐργασίας ἐπιπόνους, ἐλατ-

τοῦνται κατὰ τὸ ἀνάστημα ἄλλων ἀπηλλαγμένων τοιαύτης ταλαιπωρίας. Ἡ μετὰ τὸ φαγητὸν γινόμενη τῶν μυῶν ἐργασία ταραττει τὴν πέψιν. Ταῦτα καὶ μυρία ἄλλα ἀποδεικνύουσι ὅτι ἡ φύσις δὲν δύναται συγχρόνως περὶ πάντων νὰ φροντίζῃ καὶ ὅτι πρέπει ἢ λελογισμένη ἀνατροφή νὰ λαμβάνῃ πρόνοιαν, ἵνα μὴ ἐπέρχεται οὐδεμία βλάβη οὔτε εἰς τὸ σῶμα οὔτε εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄς μὴ πιστεύῃ τις ὅτι ἡ βλάβη αὕτη ἐμφανίζεται μόνον, ὅταν γίνηται μεγάλη κατάχρησις καὶ ὅτι μικρὰ τις κατάχρησις τῆς ζωτικῆς δυνάμεως πρὸς πνευματικὴν ἀνάπτυξιν δὲν δύναται νὰ φέρῃ βλάβην οὐδεμίαν εἰς τὸ σῶμα. Τοῦτο δὲν ἀληθεύει οὔτε θεωρητικῶς οὔτε πρακτικῶς ἐξεταζόμενον. Μικρὰ κατάχρησις βεβαίως φέρει μικρὰν βλάβην, ὡς μεγάλη κατάχρησις μεγάλην, πάντως ὅμως φέρει τοιαύτην. Καὶ ἂν μὲν ἡ ἔντασις τοῦ ἐγκεφάλου ὑπερβαίῃ μικρὸν τι τὸ προσήκον μέτρον, τότε ἡ βλάβη θὰ ἐκδηλωθῇ πῶς εἰς τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀνθρώπου, ἢ εἰς τὸν ὄγκον τοῦ σώματος ἢ εἰς τὴν συμπαγίαν αὐτοῦ. Καὶ δὲν δύναται νὰ συμβῇ ἄλλως· διότι ἀπ' οὗ ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι μεγαλειότερος, θὰ γίνῃ κατ' ἀνάγκην ἐκεῖ καὶ μείζων συρροὴ αἵματος, ἥτις θὰ ἀφαιρεθῇ ἐκ τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ σώματος. Ἐὰν ὅμως ἡ ἔντασις εἶναι ὑπερβολικὴ, τότε δὲν βλάπτεται μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγκέφαλος αὐτός. Εἶναι φυσιολογικὸς νόμος, τὸ πρῶτον τεθεῖς ὑπὸ τοῦ Ἰσιδώρου Σαιντιλαίρου, ὃν κατόπιν ὑπεστήριξε καὶ ὁ Λέβης, ὅτι μετὰ τὸ ἀνάστημα καὶ ἀναπτύξεως ὑπάρχει ἀνταγωνισμὸς. Καὶ ἀνάστημα μὲν καλοῦμεν τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος πρὸς τὰ ἄνω, ἀνάπτυξιν δὲ τὴν διαμόρφωσιν τῆς σωματικῆς κατασκευῆς. Κατὰ τὸν νόμον λοιπὸν τοῦτον μεγάλη ἐνέργεια εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐνός, συνεπαγεται ἀργοπορίαν ἢ καὶ παῦσιν τοῦ ἄλλου. Παράδειγμα φανερὸν τοῦ πράγματος εἶναι ἡ κάμψη καὶ ἡ χρυσαλλίς. Ἡ κάμψη αὐξάνεται καταπληκτικῶς ἐν βραχεῖ χρόνῳ, ἐν τούτοις τὸ σῶμα αὐτῆς, ὅταν λαβῇ τὸ τέλειον αὐτοῦ μέγεθος, δὲν εἶναι συμπαγέστερον τοῦ σώματος αὐτῆς μικρὰς οὔσης. Εἰς τὴν χρυσαλλίδα ὅμως αὐξήσις μὲν τοῦ ἀναστήματος δὲν γίνεται, ἀλλ' ἡ διαμόρφωσις τοῦ διοργανισμοῦ αὐτῆς γίνεται μετὰ πολλῆς ζωηρότητος. Τοῦτο εἰς τὰ τελειότερα ὄντα δὲν δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν μετὰ τῆς αὐτῆς καθαρότητος, διότι ἀμφότεραι αἱ λειτουργίαι αὐταὶ παρ' αὐτοῖς τελούνται συγχρόνως. Ἄλλ' ὅπερ δὲν δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ἐν τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν εἰς τὰ διάφορα γένη, εἰς τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ. Τὰ κοράσια ἀναπτύσσονται καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα λίαν ταχέως, ἀλλὰ καὶ παύουσι σχετικῶς λίαν ἐνωρίς νὰ αὐξάνωσι. Τῶν νέων ὅμως καὶ ἡ σωματικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις ἀπαιτεῖ πλείονα χρόνον, τὸ δὲ ἀνάστημα αὐτῶν εἶναι μείζον τῶν κρᾶσιων. Καθ' ἣν

ἡλικίαν τὰ κοράσια εἶναι ὄριμα καὶ ἔχουσιν ἀποκτήσῃ ὅλας τὰς ιδιότητάς των, οἱ νέοι, ὧν ἡ ζωτικὴ δύναμις κατευθύνεται μᾶλλον νὰ ἀποτελειώσῃ τὸ ἀνάστημα αὐτῶν, εἶναι σχετικῶς ἀδιαμόρφωτοι σωματικῶς καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ κοράσια δεικνύουσι ἀδεξιότητά τινά καὶ σωματικὴν καὶ πνευματικὴν. Ὁ νόμος οὗτος, ὅστις ἰσχύει περὶ τοῦ ὅλου ὄργανισμοῦ λεγόμενος, ἰσχύει καὶ περὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ. Ἡ ἔκτατος αὐξήσις παντός μέλους τοῦ ὄργανισμοῦ ἔχει ὡς ἐπακολούθημα τὴν πρόωρον παῦσιν τῆς αὐξήσεως αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ἀληθεύει καὶ περὶ τοῦ πνευματικοῦ ὄργανισμοῦ λεγόμενον. Ὁ ἐγκέφαλος, ὅστις κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη εἶναι σχετικῶς μέγας κατὰ τὴν μᾶζαν, ἀλλ' ἀτελῶς κατὰ τὴν κατασκευὴν, ἐὰν ἀναγκασωμεν αὐτὸν νὰ ἐκτελῇ τὰς λειτουργίας του μὲ ὑπερβολικὴν ἔντασιν, θὰ λάβῃ βεβαίως δυσανάλογον πρὸς τὴν ἡλικίαν του διαμόρφωσιν, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον ἐξαγόμενον θὰ εἶναι ὅτι θὰ ὑπολειφθῇ πολὺ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς δυνάμεως, ἣν θὰ ἐλάβανε, ἐὰν κατὰ φύσιν ἀνεπτύσσεται. Καὶ αὐτὸς εἶναι ἴσως ὁ σπουδαιότερος λόγος διὰ τὰ παιδιὰ καὶ διὰ τοὺς νέους, οἵτινες εἰδείξαν προῶρως μεγάλα χαρίσματα, κατόπιν ὅμως σταματῶσι καὶ διαψεύδουσι τῶν γονέων καὶ τῶν διδασκάλων αὐτῶν τὰς ἐλπίδας. (ἀκολουθεῖ)

ἨΘΙΚΗ ΚΑΙ ἘΘΝΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

Ὁ δημοδιδάσκαλος εἶνε ὁ καθ' αὐτὸ διδάσκαλος τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἔργον αὐτοῦ καὶ ἀποστολὴ δὲν εἶναι μόνον νὰ διδάξῃ τοὺς μικροὺς παῖδας καὶ νὰ παρασκευάσῃ ἐξ αὐτῶν δι' ὅλης τῆς παιδαγωγικῆς του δράσεως χρηστοὺς πολίτας, ἀλλὰ καθῆκον ἔχει καὶ τῶν ἐνηλίκων πολιτῶν νὰ εἶναι ἐν πᾶσιν ἀντιλήπτωρ καὶ ὁδηγός. Ὁ δημοδιδάσκαλος εἶναι, δηλ. πρέπει νὰ εἶναι, ὁ λύχνος, ὅστις φωτίζει ὅλην τὴν μικρὰν κοινότητα διὰ τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων του. Οὕτω δὲ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἀποκτᾷ ὅλην τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχῃ παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐπισημαίνει τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινωρίας. Παρὰ τῷ δημοδιδασκάλῳ πρέπει ὁ χωρικός νὰ εὐρίσκῃ τὸν πεφωτισμένον σύμβουλον εἰς τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν τῶν γεωργικῶν του ἐργασιῶν, εἰς τὴν ἀνυσιμωτέραν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του, εἰς τὴν τελειοτέραν ἐπιμέλειαν τῶν ζώων του, εἰς τὴν τεχνικωτέραν ἀνατροφήν τῶν μεταξοσκωλήκων καὶ εἰς ὅλην ἐν γένει τὴν δρᾶσίν του.

Ἐπι δὲ μᾶλλον ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ εἶναι ὁ Νέοτωρ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, τοῦ θρησκευτικοῦ

συναισθηματος καὶ τῶν ἠθικῶν φρονημάτων εἰς τοὺς πολίτας, καὶ τοῦτο ἀνευ τῆς ἐλαχίστης ἐπιδείξεως. Ὅσον μακρὰν πρέπει νὰ στέκεται ὁ διδάσκαλος εἰς τὰς κομματικὰς ἐρίδας καὶ συζητήσεις τῶν πολιτῶν, τόσον ὀφείλει νὰ εἶναι ὁ εἰσηγητής, ὁ Μέντωρ, ὁ θερμὸς ἐνθουσιαστής τοῦ γενναίου ἠθικοῦ φρονήματος, τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν, τῶν ἠθικῶν δικαιωμάτων, τῶν ἠθικῶν πόθων, νὰ μὴ ἀφίνη δὲ καμμίαν κατάλληλον περίστασιν νὰ παρέρρηται χωρὶς νὰ φωτίζῃ τὸν λαὸν περὶ τῶν μεγάλων ἠθικῶν ζητημάτων καὶ νὰ ὑπεκαίῃ τὸ φρόνημα αὐτοῦ, τὴν ἀγανάκτησιν, τὸν ἐνθουσιασμόν· διότι οἱ λαοὶ οἱ μὴ ἔχοντες καὶ μὴ περὶ πολλοῦ ποιοῦμενοι ἠθικὰ καὶ ἠθικὰ ἰδεώδη εἶναι ἀνάξιοι νὰ ζῶσιν ὡς ἔθνη καὶ ν' ἀποβλέπωσιν εἰς μέλλον αἰσιώτερον καὶ εὐγενέστερον. Πρὸς δὲ τούτοις ὅσον οἱ κατὰ μέρος πληθυσμοὶ ἀποβλέπουσιν εἰς γενικώτερα ἠθικὰ συμφέροντα καὶ εἰς ὑψηλοτέρας ἀρχὰς καὶ ιδέας, τόσον ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ καταδιδρώσκοντα αὐτοὺς πολιτικά καὶ κομματικὰ πάθη καὶ ἀπὸ μικρῶν ἐμπαθῶν καὶ κενωτικῶν ὁμάδων ἀνυψοῦνται καὶ συγκεντρῶνται εἰς ἠθικὴν ἐνότητα ἐπιδιώκοντες κοινόν τινα ὑψηλὸν σκοπόν. Διὰ τοιαύτης δράσεως οἱ γερμανοὶ διδάσκαλοι ἀνύψωσαν τὸν κατετμημένον καὶ ταπεινωθέντα καὶ ἐντελῶς πεπτωκότα κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ληγούσης ἑκατονταετηρίδος γερμανικὸν λαὸν καὶ παρεσκεύασαν τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἐνότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον. Τοιοῦτους δὲ διδασκάλους ἀγωνίζεται νὰ μορφώσῃ καὶ ἡ γαλλικὴ δημοκρατία πρὸς ἐμπνευσιν θάρρους καὶ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὸν γαλλικὸν λαόν. Καὶ παρ' ἐκείνοις μὲν ἴσως τὸ ἔργον εἶναι δυσχερέστερον· διότι συνεταράχθησαν ἐκεῖ ἀπὸ μακροῦ χρόνου αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις καὶ αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ τῆς ἀρετῆς· παρ' ἡμῶν δὲ πολὺ εὐχερέστερον· διότι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἀκμαῖον διατηρεῖ καὶ ἠθικὰς ἀρετὰς ἔχει βαθείας ἐρριζωμένας ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Ὡστε μόνον ἡ προσήκουσα παρὰ τῶν εὐσυνειδήτων καὶ ἐνθουσιῶντων διδασκάλων ἐνέργεια ἀπαιτεῖται, διὰ ν' ἀνυψώσῃ μὲν ἠθικῶς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ν' ἀνυψώσῃ δὲ καὶ αὐτοὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ. Ὅταν ὁ διδάσκαλος τοῦ μᾶλλον ἀποκέντρου χωρίου συλλέγῃ ἔστω καὶ πενταλέπτους συνδρομὰς ὑπὲρ τῶν ἐν γωνίᾳ τινὶ τῆς κοινῆς πατρίδος παθόντων ἀδελφῶν ἢ ὑπὲρ εὐγενοῦς τινος ἄλλου σκοποῦ· ὅταν τὴν 25ην Μαρτίου ὁ δημοδιδάσκαλος προσκαλῇ τοὺς χωρικοὺς καὶ εἰς τὴν γλῶσσάν των ἐξηγῇ τὴν σημασίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης· ὅταν προσβαλλομένων τῶν ἠθικῶν συμφερόντων, ὁ διδάσκαλος ἀναπτύσῃ εἰς τοὺς πολίτας τὴν ὑπόθεσιν πρὸς γνῶσιν των καὶ ἐξέγερσιν τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, ὅταν τοιαῦτα πράττωσιν οἱ δημοδιδάσκαλοι, ἐπιτελοῦσι μὲν τὸ ὕψιστον αὐτῶν καθῆκον,

μορφῶνται δὲ ἔθνος ἠνωμένον καὶ μεμονωμένον καὶ κενωτικὸν ὁμάδων, αὐτοὶ δὲ παρίστανται πράγματι ἠθικοὶ διδάσκαλοι.

Ἡ τοιαύτη δὲ ἠθικὴ δρᾶσις αὐτῶν, ὁ ἐνθους αὐτῶν οὗτος ζῆλος ἀσφαλέστερον καὶ ταχύτερον θὰ ἐπιφέρῃ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως αὐτῶν· αὐτὸς ὁ εὐεργετούμενος ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ φωτιζόμενος λαὸς θ' ἀναγκάσῃ τοὺς διοικοῦντας ν' ἀποδώσωσιν εἰς τοὺς τοιοῦτους ἀξιότους διδασκάλους τὴν δικαίως ἀρμοζούσαν αὐτοῖς ἐν τῇ πολιτείᾳ θέσιν. Αἱ δὲ μεμψιμοιρίαι καὶ αἱ ἀπογοητεύσεις καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἀδράνεια καὶ τις τοῦ καθήκοντος παραμέλησις θὰ καταδιβάζωσιν ὀσημέραι τὸν διδάσκαλον μέχρι τελείας καταπτώσεως. Ὑπὲρ τῶν οὕτω δὲ ἐργαζομένων διδασκάλων καὶ ὁ τύπος καὶ πάντες οἱ πεπεισμένοι ὅτι μόνη ἡ ὑγιὴς λαϊκὴ παιδείσις εἶναι κρηπίς τῆς ἠθικῆς εὐημερίας καὶ προόδου θὰ ὑψώσωσι κραταίαν φωνήν.

Οἱ διδάσκαλοι μετὰ ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ πρέπει νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τοιαύτην τοῦ εὐγενοῦς ἐπαγγέλματος των διαχείρισιν. Βεβαίως μετ' ἐπιμελείας καὶ ἀμίλλης πρέπει νὰ ἐφαρμόζωσιν ὀσημέραι τελειότερας καὶ ἐπιστημονικωτέρας μεθόδους διδασκαλίας. Τὸ ὕψος ὅμως τῆς ἀποστολῆς των δὲν ἴσεται εἰς ὀλίγους γραμματικούς κανόνας, εἰς περιγραφὰς ζώων καὶ φυτῶν καὶ εἰς ἀφηγήσεις ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, οὐδὲ κρίνεται ἡ ἀξία αὐτῶν ὡς ἀληθῆς ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν γνώσεων, ὅσας συνεφόρησαν εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν μικρῶν μαθητῶν, αἱ ὁποῖα μάλιστα ἀνακοινοῦνται καὶ ἐκφαίνονται ἐνίοτε μετὰ τινος οἰήσεως καὶ ἀλαζονείας. Ἡ ἀληθῆς ἀξία τοῦ διδασκάλου καταφαίνεται ἐκ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως τῶν παιδῶν, ἐκ τῆς ἀγάπης αὐτῶν πρὸς τὰς γνώσεις, πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων, ἐκ τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ αἱ ὀλίγα γνώσεις ἐξήγειραν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἡμερώσεως τοῦ ἠθους καὶ τῆς ἐξευγενίσεως τῶν αἰσθημάτων διὰ συμπεριφορᾶς ἀναλόγου καταφανοῦς γινομένης. Ἐὰν δὲ πρὸς τῇ τοιαύτῃ προκοπῇ τῶν παιδῶν κατώρθωσεν ὁ διδάσκαλος, ὥστε ὁ γεωργὸς τελειότερον κατὰ τι νὰ καλλιερῇ τὸν ἀγρόν του, νὰ τινὰ δένδρα νὰ φυτεύσῃ εἰς τὸν κῆπόν του, κάλλιον νὰ περιποιῆται τὴν κτηνοτροφίαν του, μὲ περισσοτέραν προσοχὴν ν' ἀκροάζηται τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ θέλῃ νὰ ἀναγνώσῃ ἢ νὰ ἀκούσῃ ἀναγινωσκόμενον χρήσιμόν τι βιβλίον, ἢ δέωσ ν' ἀκούῃ διηγήματα ἠθικὰ καὶ ἠθικὰ, ὦ! τότε ὁ διδάσκαλος βάλλει ἀκριβῶς εἰς τὸ κέντρον τοῦ σκοποῦ.

Εὐχόμενοι δὲ τοιαύτην εὐθυβολίαν εἰς τοιοῦτους διδασκάλους πεποίθαμεν ὅτι εὐθὺς ταύτην θ' ἀκολουθήσῃ ἡ δικαία βράβευσις αὐτῶν.

ΒΛΑΣΙΟΣ Γ. ΣΚΟΡΒΑΛΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΓΙΑΡ' ΕΛΛΗΝΣΙ B.

*Ἐορταί ἐπὶ τῇ γεννήσει τῶν βρεφῶν καὶ ἀποδοχῇ
αὐτῶν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ*

Τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος, οὗ ἡ μοῖρα δὲν ἦτο νὰ ἐκτεθῆ, ἐγένετο δεκτὸν μετὰ χαρᾶς παρὰ πάντων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ παρὰ τῶν δούλων αὐτῆς ἀκόμη, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, οὓς εἰδοποιοῦν, δι' ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων περὶ τοῦ εὐφροσύνου γεγονότος. Οὗτοι δὲ πάντες, μάλιστα δὲ ἂν τὸ γεννηθὲν ἦτο ἄρρεν, ἐσπευδον ἀμέσως εἰς τὴν οἰκίαν τῶν γονέων φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ δῶρα, ἃ ἐκαλοῦντο *ὀπιτήρια*. Τοιαῦτα δὲ ἦσαν δακτυλῖδια, μνηοειδῆ σήματα καὶ ἄλλα, ἃ ἐφόρουν τὰ βρέφη περὶ τὸν λαιμόν. Τοιοῦτό τι δὲ δῶρον κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε συνήθειαν ἐπρεπε πᾶς τις νὰ δῶσῃ, ὅστις ἐβλεπε τὸ βρέφος, ἀκόμη δὲ καὶ οἱ δούλοι, οἵτινες ἐν ταῖς κωμωδαῖς παραπονούνται, διότι ἐξοδεύουν ὅ,τι ἔχουν οἰκονομήσῃ, μάλιστα δὲ, ἂν ἀναλογοισθῶμεν ὅτι τοιαῦτα δῶρα ἐπρεπε νὰ δίδωσι κατ' ἔτος κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων τοῦ βρέφους ἢ κατ' ἄλλην αὐτοῦ ἑορτήν, καὶ τοῦτο, ὅπως ἀπολαύσῃ τῆς εὐνοίας τῶν δεσποτῶν τῶν.

Ὅσοι δὲ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἴδωσι τὸ βρέφος κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων, ἠδύναντο νὰ ἴδωσι αὐτὸ κατὰ τὴν ἑορτήν τοῦ καθαρισμοῦ, ἣτις ἐξετελεῖτο ἀείποτε καὶ χάριν τῆς μητρὸς καὶ χάριν πάντων τῶν βοηθησάντων εἰς τὸν τοκετόν, ἀλλὰ καὶ χάριν τοῦ βρέφους αὐτοῦ. Διότι ἀκαθαρσία τοῦ σώματος ἀποκλείει πάντα νὰ προσέρχεται πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ νὰ ζητῆ τὴν βοήθειαν αὐτῶν. Ὁ καθαρισμὸς δὲ οὗτος ἐτελεῖτο, ὁπόταν ἐπέτρεπε πρὸς τοῦτο ἡ ὑγεία τῆς μητρὸς καὶ τοῦ βρέφους, συνήθως κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν, καθ' Ἡούχιον δὲ τὴν ἑβδόμην. Ἴσως δὲ δὲν ὑπῆρχε πρὸς τοῦτο ἡμέρα ὠρισμένη. Κατὰ τὴν ἑορτήν ταύτην, ἣτις ἐκαλεῖτο ἀμφιδρόμια, διότι περιέφερον τὸ βρέφος περὶ τὴν ἑστίαν, διεκοσμεῖτο ἢ ἐστία μὲ κλάδους δένδρων χλωροὺς καὶ μὲ στεφάνους, εἰς δὲ τὴν ἐξώθυρον, ἂν μὲν τὸ βρέφος ἦτο ἄρρεν, ἔθετον κλάδον ἐλαίας, ἂν δὲ θῆλυ, τολύπην ἐρίων. Ἐφερον δὲ καὶ τώρα οἱ προσκεκλημένοι δῶρα, σπησίας, τευθίδας καὶ πολυπόδας, ἅπερ ἦσαν τροφή λίαν ἀρεστή εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλὰ κατόπιν φαίνεται ὅτι ἡ συνήθεια νὰ ἐστιῶσι τοὺς παρευρισκομένους διὰ φαγητῶν βαθμηδὸν ἐξέλιπε· διότι βλέπομεν ὅτι ἐν ἔτει 300 π. Χ. ἐν κωμωδίᾳ τινὶ παράσιτον παραπονούμενον ὅτι, ἂν καὶ ἑορτάζονται ἀμφιδρόμια, ἐν τούτοις οὔτε στέφανον

βλέπει τις εἰς τὴν θύραν οὔτε ἡ ἐλαχίστη ὀσμὴ φαγητοῦ ὑπάρχει ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ποῦ οἱ παλαιοί, λέγει, χρόνοι, ποῦ ἔψηνον σβώλους τυροῦ, ἐτηγάριζον κραιβόλαχανα εἰς τὸ λάδι, ἔψηνον εἰς τὸν φούρνον στήθη ἀρνίων καὶ ἐξερομάσων καλαμάρια καὶ ἔπινον ἀφθονα ποτήρια γεμάτα ἕως εἰς τὰ χεῖλη!

Ἐπειτα πῶς

οὐ στέφανος οὐδεὶς ἐστὶ πρόσθεν τῶν θυρῶν, οὐ κνῖσα κρούει ρινὸς ὑπεροχὰς ἄκρας ἀμφιδρομίων ὄντων; ἐν οἷς νομίζεται ὅπταν τι τυροῦ χερρονησίτου τόμους, ἔψιν τ' ἐλαίῳ ῥάφανον ἠγλαῖσμένην, πνίγειν τε παχέων ἀρνίων στηθύσια, τίλλειν τε φάττας καὶ κίχλας ὁμοῦ σπίνους, χναύειν τε κοινῇ τευθίδι σπηλῖδια, πιλεῖν τε πολλὰς πλεκτάνας ἐπιστροφῶς, πίνειν τε πολλὰς κύλικας εὐζωρεστέρας.

Ἄλλ' ἐν ᾧ τὰ ἀμφιδρόμια, ἃ εἶχον θρησκευτικὴν σημασίαν, περιέπεσον εἰς ἀχρησίαν, ὑπῆρχεν ἄλλη ἑορτὴ τὰ ὀνοματοθεσία, ἣτις εἶχε σημασίαν κοσμικὴν, καὶ ἣτις διὰ τοῦτο πάντοτε διετηρεῖτο. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐτελεῖτο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῇ δεκάτῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς γεννήσεως καὶ διὰ τοῦτο ἐκαλεῖτο καὶ ἡ δεκάτη, εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα δὲ χρόνους ἐγένετο καὶ τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ. Ἐτελεῖτο δὲ ἡ ἑορτὴ αὕτη τοῦ ὀνόματος τῶν βρεφῶν μετὰ μεγαλειτέρας ἢ μικροτέρας μεγαλοπρεπείας ἀναλόγως τῆς περιουσίας τῶν γονέων τοῦ παιδίου. Ἐγένετο θυσία εἰς τοὺς θεοὺς καὶ κατόπιν εἰσιτῶν τοὺς κεκλημένους. Ἐνῖατε δὲ διήρκει τὸ συμπόσιον τοῦτο δι' ὅλης τῆς νυκτός. Καὶ εἰς τὸ συμπόσιον τοῦτο ἐν ἀνάγκῃ ἀνεφέροντο ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, ἀφ' οὗ τότε δὲν ἐτηροῦντο ληξιαρχικὰ βιβλία ἢ ἄλλοι δημόσιοι κατάλογοι, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ τέκνον δὲν ἦτο νόθον καὶ ὅτι ἦτο γνήσιος κληρονόμος τοῦ πατρὸς του.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ ὄνομα ὑπῆρχε διαφορὰ μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Ὁ Ἕλληνας ἐλάμβανεν ἐν μόνον ὄνομα, εἰς ὃ προσετίθετο χάριν διακρίσεως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς του ἢ καὶ τοῦ δήμου του ἢ καὶ τῆς πόλεως π. χ. Σωκράτης Σωφρονίσκου Ἀλωπεκεύς. Ἄλλ' ἡ προσθήκη αὐτῇ ἐγένετο μόνον εἰς τὸ ὄνομα τῶν ἀνδρῶν, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας ἤρκει μόνον τὸ ὀνομάτων, ὡς βλέπομεν εἰς πολλὰς νεκρικὰς στήλας ἐν Ἀθήναις, ἢ δὲ προσθήκη καὶ ἄλλων ὀνομάτων ἐθεωρεῖτο παρ' αὐτῶν καταγέλαστος. Ἡ ὀμηρικὴ συνήθεια νὰ καλῶσι τοὺς ἀνθρώπους μὲ ὀνόματα πατρωνυμικὰ π. χ. τὸν Ἀχιλλέα Πυλεΐδην, τὸν Ἀγαμέμνονα Ἀτρεΐδην, πρὸ πολλοῦ εἶχε περιπέση εἰς ἀχρησίαν. Ἐὰν δὲ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους βλέπωμεν τοιαῦτα πατρωνυμικὰ ἐν χρήσει, ταῦτα ἀπώλεσαν τὴν πατρωνυμικὴν τῶν δυνάμιν καὶ κατήντησαν ἀπλῶς ὀνόματα π. χ.

Φωκίων, Δημάδης. Ἐλάμβανε δὲ τὸ παιδίον μάλιστα τὸ πρωτότοκον συνθησάτα τὸ ὄνομα τοῦ πάππου, σπανίως δὲ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐκώλυε καὶ γονεῖς τινες νὰ δίδωσιν εἰς τὰ τέκνα τῶν καὶ ὀνόματα τῆς ἀρεσκείας τῶν, ὡς βλέπομεν εἰς τὰς Νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐνθα πολὺς λόγος γίνεται μετὰ πατρὸς καὶ μητρὸς περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ τέκνου τῶν, τοῦ μὲν πατρὸς προτιμῶντος τὸ ὄνομα Φειδωνίδης, τῆς δὲ μητρὸς τὸ ὄνομα Ἰππίας καὶ τέλος συμβιβαζομένων εἰς τὸ ὄνομα Φειδιππίδης.

Οἱ Ῥωμαῖοι μετεχειρίζοντο τρία ὀνόματα τὸ κύριον ὄνομα, τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας, καὶ τὸ πρόσθετον ὄνομα, π. χ. Marcus Tullius Cicero (Μάρκος Τούλλιος Κικέρων)· κατόπιν δὲ μάλιστα ἐπὶ τῶν αυτοκρατόρων, ὅτε πανταχοῦ εἰσῆχθη διαφθορὰ ἐλάμβανον πολλὰ ὀνόματα ἕκαστος, ἵνα δείξωσι καὶ τῶν πολλῶν ὀνομάτων τὴν ἀλαζονείαν καὶ διὰ τὴν μωρίαν τῶν π. χ. Marcus Mesius Rusticus Aimilius Papus Arius Proculus Julius Celsus. Πάντα ταῦτα τὰ ὀνόματα ἢ τὸν ἀριθμὸν ἔφερον εἰς Ῥωμαῖοι. Καὶ ἡμέρον οἱ Ἑυρωπαῖοι συνηθίζουσι νὰ λαμβάνωσι περισσότερα ὀνόματα, μάλιστα δὲ αἱ βασιλικαὶ οἰκογένειαι π. χ. ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς ἔχει 4 ὀνόματα Γουλιέλμος, Φερδινάνδος, Ἀδόλφος, Γεώργιος. Παρὰ τοῖς Ῥωμαῖοις δὲ ὡς συνέβαινε παρὰ τοῖς Ἕλλησι ἦτο συνήθεια ὁ πρῶτος υἱὸς νὰ λαμβάνῃ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ οὐχὶ τοῦ πάππου. Τοῦτο δὲ παρετήρησαν ὅτι συμβαίνει καὶ παρὰ Γερμανοῖς.

ΠΕΡΙ ΩΡΑΙΟΥ

Ὁ δαιμόνιος Πλάτων, ὅστις τόσον ὠφελίμους συμβουλὰς ἀφῆκε περὶ ἀγωγῆς, ἐζήτηε ἐνωρὶς ὁ ἄνθρωπος νὰ περικυκλοῦται ὑπὸ τῶν ὠραιότερων τῆς τέχνης καὶ τῆς φύσεως ἔργων. «Τὰ ἔργα ταῦτα, εἶπε, φέροντα εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἢ εἰς τὸ οὖς καλόν τι, συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας καὶ ἐξευγένειαν τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς εὐάρεστος τις ἀνεμος, πνέων διὰ μέσου ὑγιοῦς τόπου, φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ὑγείαν». Πράγματι ὁ θεὸς ἐκεῖνος νοῦς ἐνόησε θαυμασίως ὅτι τὸ ὠραῖον ἐπιδρᾶ ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐπὶ τῆς αἰσθητικῆς, ἣν ἐκφράζει, ἐπὶ τοῦ νοῦ, τὸν ὅποιον φωτίζει καὶ ἐπὶ τῆς θελήσεως, ἣν ὠθεῖ ἐπὶ τὸ ἔργον.

Ἀλλὰ καὶ πῶς εἶνε δυνατόν νὰ μὴ συγκινηθῇ ὁ θεατὴς ἐκ τῶν ὠραίων ἔργων τῆς τέχνης, τῶν παριστῶντων τὴν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ καλλιτέχνου ἐμφωλεύουσαν ἰδέαν τοῦ ὠραίου καὶ νὰ μὴ ἀναχθῇ ἢ διάνοια αὐτοῦ εἰς ὑψηλότερον τινα καὶ κατ' ἐξοχὴν ἰδεώδη κόσμον; Πῶς εἶνε δυνατόν νὰ μὴ συγκινηθῇ τις ἐκ τοῦ ἐν τοῖς ἔργοις τῆς

φύσεως ὑπάρχοντος θελγήτρου, νὰ μὴ ἀποκαλυφθῇ ἔνδακρυς πρὸ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀδμημιουργοῦ αὐτῶν, νὰ μὴ αἰσθανθῇ τὸ ἀαστράπτρον κάλλος, τὸ ἐν τῇ ἀνθηφοροῦσῃ γῆ, ἐν τῇ σπιλοβούσῃ θαλάσῃ, ἐν τῷ μεγαλοπρεπῶς ἀνατέλλοντι καὶ δύοντι ἡλίῳ ὑπάρχον, λεπυνθῇ δὲ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ καὶ ὀλόκληρος ὑψωθῇ πρὸς τὸ ἀπειρον Ὄν;

Ἀληθῶς πρὸ τοῦ ὠραίου, ὅταν τοῦτο εἶνε ζωηρόν, ἀποδιδράσκουσιν αἱ δύσκολοι φροντίδες καὶ μεριμναί. Δι' αὐτοῦ γινόμεθα κρείσσονες. Σπανίως εὐτελεῖς καὶ ταπειναὶ ἰδέαι εὐρίσκουσιν ἄστυλον εἰς τὴν καρδίαν ἐκείνου, ὅστις αἰσθάνεται ζωηρῶς τὸ ὠραῖον καὶ ἀγαπᾷ αὐτό. Τούναντιον λεπτύνει καὶ ἐξευγενίζει ἡμᾶς, ἀνυψοῖ τὸν νοῦν ἡμῶν εἰς ὑψηλότερους καὶ εὐγενεστέρους κόσμους, μᾶς ἐμπνέει εὐκόλως τὴν ἀγάπην πρὸς ὅ,τι νόμιμον καὶ εὐλογον, μᾶς κάμνει ν' ἀγαπήσωμεν τὴν οἰκογένειαν, τοὺς ὁμοίους ἡμῶν, τὸν Θεόν· διὰ τῆς ἐκπάγλου δὲ λαμπρότητος καὶ ἀνυπερβλήτου χάριτος αὐτοῦ μᾶς ἐκπλήττει, μᾶς ἐνθουσιάζει καὶ ὀλόκληροι ὄντες ἐν αὐτῷ σελαγίζομεν ὡς αὐτὸ τὸ ὠραῖον. Ἡ ψυχὴ ἡμῶν τότε αἰσθάνεται ἀνέκφραστον γοητείαν ἢ κατέχεται ὑπὸ γλυκυτάτης εὐφροσύνης. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἐννοοῦμεν ὠροῖτον ἀληθές, ἐλεύθερον παντὸς ἐργαῖσμοῦ καὶ πάσης κενοδοξίας.

Καὶ διὰ νὰ αἰσθανθῶμεν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὠραίου δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν ἐκ τῶν προτέρων τὸ ἀντικείμενον, ἀλλὰ νὰ συνειθίσωμεν τὸν ἑαυτόν μας ὡστε αὐθόρμητοι καὶ παρευθὺς νὰ συγκινώμεθα πρὸ ὠραίου ἀντικειμένου ἢ ἔργου, ὅπερ μᾶς προσάγεται, ἢ πρὸ ἐκείνου, τὸ ὅποιον μᾶς προκαλεῖ. Διὰ νὰ αἰσθανθῶμεν τέρψιν ἐκ τῆς ὄψεως καλλιφύλλου τινος ἄνθους ἢ ἐκ τοῦ κάλλους ποιητικοῦ τινος τοπίου δὲν εἶναι ἀνάγκη ἐκ τῶν προτέρων νὰ γνωρίζωμεν τὸ καλλιφύλλον ἄνθος, τὸ μαγευτικὸν τοπίον. Τὸ ὠραῖον δέον νὰ τέρπη καὶ νὰ καθιδύνη μόνον τοῦ sans concept.

Διὰ νὰ αἰσθανθῶμεν τὸ ὠραῖον καὶ καρπωθῶμεν τὰς ἐξ αὐτοῦ ὠφελείας πρέπει πάντοτε καὶ πανταχοῦ νὰ ἐπιδιώκωμεν δραστηρίως καὶ μετὰ προσοχῆς τοῦτο, νὰ ἐκφράζωμεν αὐτὸ καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ νὰ διδάσκωμεν καὶ τοὺς ἄλλους. Καὶ εἰς τὴν γλῶσσάν μας καὶ εἰς τοὺς συνήθεις τρόπους τοῦ σκέπτεσθαι ἢ ἐνεργεῖν καὶ εἰς αὐτὴν ἐτι τὴν στάσιν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν περιβολὴν ἡμῶν, ὀφείλομεν νὰ ἐπιζητῶμεν ἐν πᾶσι τὸ ὠραῖον, τὸ ἀληθές ὠραῖον. Τινὲς προτιμῶσιν εἰς τοὺς συνήθεις τρόπους τοῦ προφορικῶς ἢ ἐγγράφως ἐκθέτει τὰς ἰδέας τῶν, ἢ παρεμβάλλουσιν, εὐτελεῖς καὶ ταπεινοὺς ὄρους, ἀναρμόστους χυδαιότητας καὶ ἀνεπιτηδειοτάτους ἀστεϊσμούς. Διὰ τί; Ὅχι διότι δὲν κέκτηνται τὸ συναίσθημα τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀξίας — πολλοὶ ἐκ τούτων εἰσὶ τιμιώτατοι καὶ ἀξιοὶ σεβασμοῦ—ἀλλὰ διότι δὲν αἰσθάνονται τὸ

ώρατον δι' ἄλλειψιν ἀγωγῆς. Ὡσαύτως, τὸ συναίσθημα τοῦ καθήκοντος εἶνε τὸ ἰσχυρότερον διὰ τὴν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων τινος πᾶν πράγμα ῥυπαρὸν, ἀκανόνιστον, ἄσχημόν, τοῦτο εἶνε ἀληθές, ἀλλ' εἶνε ἐπίσης ἀναμφισβήτητον ὅτι τοῦτο εἶνε μικρὸν δέλεαρ πρὸ τῶν ἀσέμνων ἀπολαύσεων καὶ τῶν νοσηρῶν διασκεδάσεων, εἰς ἃς πολὺ συχνάκις κυκᾶται ὁ ὄχλος· ὅστις ὅμως σωφρόνως ποδηγετούμενος ἠδύνατο νὰ συνειθίσῃ νὰ τρέπηται περὶ τὰς μᾶλλον ἀνεπτυγμένας τέρψεις. Ἐὰν ἡ ἀγάπη τοῦ ὠραίου ἦτο πλειότερον διαδεδομένη καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὰς μᾶλλον ἀνεπτυγμένας καὶ ὑψηλότερας τέχνας θὰ ἦτο μεγαλύτερα καὶ τὰ μουσεῖά μας θὰ ἐπεσκέπτοντο συχνότερον, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου οἱ τόποι τῶν ἀπολαύσεων θὰ ἦσαν ἦττον ἀνθηροί. Τὰ αὐτὰ ἐν ἀναλογία ἠδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ περὶ τῆς κοσμίας στάσεως καὶ τῆς ἐξωτερικῆς περιβολῆς ἡμῶν. Πρὸς ταῦτα παραβάετε ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα κόπτονται οἱ σοβαρώτερον βουλευόμενοι καὶ ἐνεργούντες· συγκρίνατε τοὺς τηροῦντας αὐτὴν τὴν τακτικὴν πρὸς ἐκείνους, οἵτινες ἀγαπῶσι τὰς σπουδαίας ἀναγνώσεις καὶ ἐνδιαφέρονται δι' ὠραῖα ἔργα. Τίποτε τὸ κοινὸν μεταξὺ αὐτῶν θέλετε εὔρη.

Οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι, οἱ κατ' ἐξοχὴν συνειδότες παντὸς ἄλλου καλῆτερον τὴν ἀκαταγώνιστον δύναντι τοῦ ὠραίου, δι' ἰσχυρίσθησαν ὅτι τοῦτο ἐπιδρᾷ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος, καθὼς τοῦτο πάλιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ καθιστᾷ ἀμφοτέρωτερον τελειότερα. Ὡς αἱ Μοῦσαι, λέγει ὁ Πλάτων, δοῦσαι εἰς ἡμᾶς τὴν μουσικὴν ἠθέλησαν νὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ κανονίσωμεν τὰς ἰδιοτρόπους μεταβολὰς τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ θέσωμεν συμφωνίαν μεταξὺ αὐτῶν, οὕτω καὶ τὸ ὠραῖον διὰ τῆς μαγευτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, τῆς ἐν τῇ κανονικότητι τῶν ἔργων τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης ὑπαρχούσης, κανονίζει καὶ διορθοῖ τὸ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀκανόνιστον.

Πανταχοῦ, εἶπομεν ἀνωτέρω, δεόν νὰ ἐπιδιώκωμεν τὸ ὠραῖον. Ἐδῶ προσθέτομεν ἀκόμη μίαν λέξιν: πάντες. Καὶ βεβαίως δὲν πρέπει ὁ ἐξοχος ἐπιστήμων ἢ ὁ ἀριστος καλλιτέχνης μόνον νὰ ἐπιζητῶσι καὶ αἰσθάνωνται τὸ ὠραῖον, πρέπει καὶ ὁ γεωργὸς νὰ ἐπιζητῇ τοῦτο εἰς τὰς εὐθείας καὶ κανονικὰς αὐλακὰς καὶ νὰ σεμνύνεται δι' αὐτάς· ἐπίσης ὁ σιδηρουργὸς διὰ σιδηροῦν οκεῦος ἢ ἐργαλεῖον, ὅπερ ἐσφυρηλάτησεν, ἀλλὰ καὶ ὁ λεπτοουργὸς καὶ πάντες, ἐπαναλαμβάνομεν οἱ ὅπως δῆποτε ἐν ἔργον μετερχόμενον, δεόν νὰ ἐπιδιώκωσι καὶ αἰσθάνωνται τὸ ὠραῖον καὶ ἀμέσως ὑπακούωσιν εἰς τὴν φωνὴν αὐτοῦ. Τὸ ἔργον ἡμῶν, δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι ὠφέλιμον, δεόν καὶ νὰ μᾶς τέρπῃ. Ὅποσον ὅμως θέλητρον, ὅποιαν γοητείαν, δύναται νὰ μᾶς παράσχη ἐργασία μηχανικῆ; Διὰ τοῦτο ἐνωρὶς ὀφείλομεν ν' ἀναπτύξωμεν τὸ συν-

αίσθημα τοῦ ὠραίου. Ὅταν δὲ τοῦτο ἀναπτυχθῇ ἐν ἡμῖν, οὐ μόνον θὰ ἐργαζώμεθα προσηκόντως, ἀλλὰ καὶ περὶ ὑψηλότερα καὶ εὐγενέστερα ἔργα θὰ τρεπώμεθα. Τότε τὸ ἔργον ἡμῶν, δὲν θὰ εἶνε τι φορτικόν, μονότονον ἢ ἄχαρι καὶ ἐπαχθές, ἀλλ' ἐνδύμυχος τέρψις, καθωδύνον καὶ γοητευτικὸν ἐν τῇ ἐνασκήσει. Τέλος ἡ ἐπιδιώξις καὶ ἡ συναίσθησις τοῦ ὠραίου, δεόν νὰ γίνωνται μεθ' ὅλης τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Διότι ἐκεῖνος, ὅστις μεριμνᾷ καὶ ἐπιζητεῖ τὸ ὠραῖον χάριν τοῦ συμφέροντος, ποτὲ δὲν θὰ γείνη ἀληθῆς καλλιλόγος, ἐξοχος καλλιτέχνης, λάτρης τῶν ὠραίων ἔργων τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης. Ἡ ἐμπνευσις λοιπὸν καὶ ἡ ἀνάπτυξις παρὰ τοῖς παισὶ καὶ τοῖς νεανίοις τοῦ συναίσθηματος τοῦ ὠραίου, ἰδοὺ στάδιον ὀργασμοῦ καὶ δράσεως διὰ τοὺς Διδασκάλους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους! «Τὸ ὠραῖον, λέγει ὁ Κάντιος, μᾶς κάμνει νὰ αἰσθανώμεθα θέλητρον, νὰ εὐρίσκωμεν εἰς τὰ ἀντικείμενα τῆς φύσεως ἢ τὰ ἔργα τῆς τέχνης εὐχαρίστησιν ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον, μᾶς κάμνει ν' ἀγαπῶμεν.» Ἡμεῖς εἰς ταῦτα προσθέτομεν ἀκόμη ὅτι, τὸ ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῇ φύσει ὠραῖον μᾶς κάμνει νὰ συμπαθώμεν πρὸς ὁλόκληρον τὴν ζωὴν, γενικεύει τὰ συναίσθηματα ἡμῶν, καὶ μᾶς θέτει ἐκεῖ ἐνθα πρέπει νὰ ἴσταται ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀληθῆς ἄνθρωπος, τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν ἀνεπτυγμένους καὶ τὴν καρδίαν ἐξηγυγισμένους.

ΝΙΚΙΑΣ. ΧΑΤΖΑΡΑΣ.

Ο ΕΛΛΗΝ ΙΕΡΕΥΣ

ΚΑΙ Η ΕΝ Τῷ ΠΑΡΟΝΤΙ ΕΛΛΗΝΙΚῃ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΥΠΟ

ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ἱεροδιακόνου.

Ἐν Ἀθήναις 1894. σελ. 66 εἰς 8ον. Τιμᾶται δραχμῆς.

Ἡ πραγματεία αὕτη καταδεικνύει τὴν ἀσυνειδησίαν καὶ τὸ μέγα ἔγκλημα, ὅπερ διαπράττεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ κοινωσίᾳ, νὰ ἐπιτρέπεται νὰ περιβάλλωνται τὸ ἱερώτατον καὶ ὑψιστον ἀξίωμα, τὸ τοῦ ἱερέως, ὅλως ἀπροπαράσκευοι καὶ ἀνίκανοι πρὸς τοῦτο. Οἱ λόγοι ἄνδρες, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς τάξεως τῶν θεολόγων, πρέπει νὰ προμαχίσωσι τοῦ σπουδαιοτάτου ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις ζητήματος τούτου, ἵνα τάχιστα γίνῃ καὶ ἐνταῦθα τὸ πρέπον, ἀνεπιφυλάκτως δὲ συγχαίρομεν τὸν εὐτολμον συγγραφέα τῆς ἄνω πραγματείας διὰ τὴν ἐπιτυχῆ τοῦ ζητήματος ἀντίληψιν καὶ παράστασιν.